

_____ **Галина Володимирівна ВОРОБІЙОВА,**

кандидат історичних наук, доцент кафедри правознавства
Одеського національного політехнічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ _____

В умовах трансформації українського суспільства потребує постійної уваги проблема наукового вивчення ролі правової культури в структурі правової системи.

Правові відношення є певним втіленням культури на конкретному історичному етапі розвитку, становлять феномен правової культури. Рівень правової культури обумовлюється насамперед досягнутим рівнем матеріальної та духовної культури. Таким чином, можна стверджувати, що права культура є важливою складовою частиною людської культури: вона представлена сукупністю норм, цінностей, юридичних інститутів, процесів й форм, які виконують функції соціальної та правової орієнтації індивідів у конкретному суспільстві.

Права культура повністю не співпадає з жодним іншим видом культури, створюючи своєрідне, унікальне поєднання матеріальних та духовних складових. Вона представляє собою своєрідну форму гармонійного розвитку особистості, важливий інструмент забезпечення прав людини. Права культура тісно пов'язана з правосвідомістю, спирається на неї, але представляє собою відносно самостійну категорію, тому що вміщує в собі не тільки соціально-психологічні процеси, які мають місце у суспільстві, але й юридично значиму поведінку індивіда, правову діяльність у вигляді правотворчості та її результатів, традиції правотворчості, практику функціонування

правових інститутів в цілому [2]. Рівень розвитку правової культури у суспільстві відображає ступінь становлення правової державності. Без високого рівня правової культури не можлива правова держава. Слід зазначити, що законність в державі можлива лише при умові високого рівня загальної та правової культури.

Правова культура передбачає наявність правових знань, розуміння соціальної цінності права, оцінки правових вимог як доцільних та справедливих, поважне відношення до законів та добровільне і свідоме їх виконання [6, с. 615]. Важливо відзначити, що правова культура, надаючи оцінку правових інститутів, процесів, форм, діяльності конкретного суспільства, характеризує правові цінності суспільства, прогресивні досягнення у сфері права, відображає якісний стан правового життя країни.

Правова культура є вищою формою усвідомлення інтересів й потреб суспільства в правовому регулюванні суспільних відношень та частиною загальної громадянської культури. Будучи самостійною в соціокультурному просторі, залежною від моральності суспільства та моральних якостей індивідів, які здійснюють правову діяльність, правова культура є обов'язковою передумовою формування правової держави та правового суспільства в цілому. Доктор юридичних наук В. П. Сальніков в якості елементів правової культури виділяє компоненти юридичної дійсності в їх особливому ракурсі еталонів поведінки, право та правосвідомість, правові відношення, законність й правопорядок, правомірну діяльність суб'єктів. При цьому особливу увагу він приділяє дійовій стороні правової культури, виділяючи діяльність безпосередньо у правовій сфері, діяльність поза правового характеру, але поєднану з діями права (журналістика, література, кіно тощо), які відображають правові ідеї, оцінки, почуття [5].

Структура правової культури складається з елементів, які мають певний зміст та якісний рівень, а саме: а) право як система норм, які є виразником державної волі у вигляді закону; б) правосвідомість як система духовного відображення правової дійсності; в) правові інститути як система державних органів та суспільних організацій, які забезпечують правовий контроль, реалізацію права; г) правова поведінка, діяльність. У структурі правової культури виділяють й знання про право, відношення до права, навички правової поведінки. Індивід, який володіє високою правовою культурою, повинен орієнтуватися у законодавстві, володіти позитивною правосвідомістю, яка ґрунтується на повазі до права та вмінні при необхідності влучно його реалізувати. Таким чином, можна зазначити, що правова культура представляє собою спосіб мислення, норму, зразок поведінки, що відображають правовий менталітет суспільства.

Г. О. Попадинець виділяє функції, які виконує правова культура в суспільстві, а саме: пізнавальну, регулятивну, ціннісно-нормативну, комунікативну, прогностичну, виховну [3, с. 127].

Пізнавальна функція правової культури пов'язана з теоретичною та організаційною з формування правової держави та забезпеченню становлення громадянського суспільства. Вона спрямована на оволодіння особою правовими знаннями, формування власних переконань з метою правильного їх застосування у практичній діяльності та набуття навичок правового мислення.

Регулятивна функція правової культури націлена на забезпечення стійкого, злагодженого, динамічного та ефективного функціонування усіх елементів правової системи. Правова культура як компонент правосвідомості та буття поєднана не тільки з відображенням всього суспільного буття, але й з активним зворотнім впливом на нього. Вона дозволяє не тільки здійснювати правове спілкування між громадянами,

але й регулювати їх взаємовідносини у правовій площині, забезпечуючи відповідність поведінки особи правовим приписам на підставі отриманих правових знань і відповідних правових переконань особи чи колективу. Регулятивна функція правової культури реалізується через правові та інші соціальні норми.

Ціннісно-нормативна функція правової культури виражається за допомогою системи аксіологічних характеристик. Вона проявляється в різноманітних явищах та фактах, котрі набувають ціннісне значення, відображаючись у свідомості індивідів та їх вчинках. Правові норми, інші складові правової культури суспільства виступають об'єктами оцінки. Ця функція має прояв і тоді, коли вивчається оціночне відношення особистості до результату, цілей її дій, спрямованих на зміну оточуючою правової дійсності, до зразків поведінки, які обумовлені нормами права, до поведінки та діям інших осіб. Можна сказати, що ціннісно-нормативна функція правової культури спрямована на визначення стану законності і правопорядку у державі з погляду реалізації суб'єктами правових відносин чинного законодавства.

Виховна функція правової культури оцінюється рівнем формування суспільством правових якостей особистості, на що націлені заходи з правової освіти населення, наданню йому юридичної допомоги, активізації процесів самовиховання індивідів. Ця функція повинна забезпечити свідоме та поважне ставлення особи до вимог чинного законодавства.

Комунікативна функція забезпечує спілкування громадян у правовій сфері, вона функціонує через це спілкування та впливає на нього. Вона дає змогу особі на підставі набутих знань зорієнтуватися у правовому просторі з метою забезпечення безконфліктного співіснування з іншими суб'єктами.

Прогностична функція правової культури охоплює правотворчість й реалізацію права, проблеми зміцнення законності та правопорядку, забезпечення правомірної поведінки індивідів, їх громадянської активності, аналізує тенденції, характерні для всієї правової системи. Таким чином, вона дає змогу прогнозувати розвиток чинного законодавства, правових інститутів у державі.

В цілому, як частина людської культури, правова культура – це сукупність норм, цінностей, політико-правових інститутів, процесів та форм, які виконують функцію соціальної та правової орієнтації людей у конкретному суспільстві. Рівень правової культури суспільства передбачає певну ступінь демократичності суспільства й держави, стан її соціально-політичної стабільності, є показником рівня правового прогресу у державі.

Таким чином, умовами формування правової культури суспільства виступають обставини, передумови, ситуації, під впливом яких відбувається формування правової культури, а саме: 1) демократизація суспільства та держави; 2) формування основ правової держави; 3) формування правових знань; 4) правова соціалізація особистості; 5) вдосконалення законодавства; 6) підвищення ефективності діяльності правових інститутів; 7) вдосконалення правозастосувальної діяльності.

Слід зазначити, що в умовах правової держави зростає роль закону у системі соціальних регуляторів, відбувається посилення правових засад у поведінці людей, в житті суспільства і держави. Недостатній рівень правової культури й правосвідомості, правовий нігілізм стають перешкодою на шляху забезпечення реалізації принципів верховенства права.

Отже, правова культура, як одне з культурних надбань людства, має постійно вдосконалюватись, маючи за мету забезпечення гармонійного та прогресивного розвитку суспільства й окремих осіб. І навпаки,

прогресивний розвиток суспільства безпосередньо повинен впливати на рівень його правової культури. Складовими цього прогресу є створення та охорона правових цінностей, що забезпечують безконфліктне існування суспільства; запобігання протиправній діяльності суб'єктів суспільних відносин тощо [3, с. 128]. В. В. Смірнов зазначає, що правова культура являє собою інтегральну характеристику правового розвитку суспільства [7].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Менюк О. Правова культура в умовах розбудови незалежної України: поняття, структура/ О. Менюк //Право України. – 2001. – № 4. – С. 21-24.
2. Молчанов А. А. Правовая культура в социальной жизни : Вопросы методологии / А. А. Молчанов //Правоведение. – 1991. – № 1. – С. 69-73.
3. Попадинець Г. Правова культура як важливий елемент правової системи України / Г. Попадинець// Вісник національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 782. – С. 123-128.
4. Макеєва О. М. Правова культура як елемент правової системи / О. М. Макеєва // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 4. – С. 64-67.
5. Сальников В. П. Правовая культура: Теоретико – методологический аспект: Автореферат диссертации... доктора юридических наук / В. П. Сальников. – Л. : ЛГУ, 1990. – 35 с.
6. Синюкова Т. В. Правосознание и правовое воспитание / Т. В. Синюкова // Теория государства и права / под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. – М. : Юрист, 2001. – С. 611-625.

7. Смирнов В. В. Правовая культура: теоретико – методологическая эволюция и практика / В. В. Смирнов // Труды государства и права российской академии наук «Ценности и образы права». – 2007. – № 4. – С. 155-160.